

სქესის/გენდერის რეგისტრაციის უნივერსალური სისტემა

სტატიის მიზანია, თანამედროვე მსოფლიოს შესავაზოს და გააცნოს სტატიის ავტორის მიერ შექმნილი სქესის/გენდერის რეგისტრაციისა და აღრიცხვის ის უნივერსალური სისტემა, რომლის დანერგვა/გამოყენებაც შესაბამისობაში იქნება თანასწორობის იდეის იმ გამოწვევებთან, რომელთა წინაშეც დღეს დგას თანამედროვე მსოფლიო.

სქესის/გენდერის რეგისტრაციის/აღრიცხვის უნივერსალური სისტემა (შემდგომში USS/GR) შექმნილია იმისათვის, რომ, ერთი მხრივ, დაცული იყოს ადამიანის უფლებები სქესისა და გენდერის არჩევისა და მიკუთვნების თვალსაზრისით, მეორე მხრივ, სახელმწიფომ მარტივად და მოქნილად შეძლოს სქესის/გენდერის რეგისტრაცია/აღრიცხვა.

USS/GR დანერგვითა და გამოყენებით თანამედროვე მსოფლიო შეძლებს, უზრუნველყოს სქესისა და გენდერის ნაწილში ის სასტატო თანასწორობის სტანდარტი, რომელიც ამ დრომდე უგულვებელყოფილია არსებული ქვეყნების კვალიფიციური უმრავლესობის მიერ.

საკვანძო სიტყვები: სქესი, გენდერი, ინტერსექსი, რეგისტრაცია, სისტემა.

1. შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოში თანასწორობის იდეა საჭიროებს მენტალურ, სოციალურ-კულტურულ და საკანონმდებლო მხარდაჭერას. თითოეული ეს კომპონენტი უმნიშვნელოვანესი რგოლია ჯაჭვისა, რომელსაც დღეს თანასწორობა ეწოდება. სქესთა შორის თანასწორობა და სხვადასხვა ფორმის დისკრიმინაციის აკრძალვა, ერთი შეხედვით, ის ბაზისია, რომელზედაც თანამედროვე ქვეყნების დიდი ნაწილი თანხმდება, თუმცა საკანონმდებლო დონეზეც კი თანასწორობის იდეები, ხშირ შემთხვევაში, შესაბამისი ნორმატიული მხარდაჭერის გარეშეა.

წარმოდგენილ სტატიაში არ იქნება საუბარი თანასწორობის იდეასა და მის შემადგენელ კომპონენტებზე, არამედ მოხდება განხილვა ერთი კონკრეტული საკითხისა, რომელიც ეხება ახალშობილისათვის სქესის მიკუთვნებას. ასევე, სქესის/გენდერის მიმართ პირის ფსიქოლოგიური მიკუთვნების (იდენტობის) საკითხ(ებ)სა და ამ საკითხ(ებ)თან დაკავშირებულ ნორმატიულ რეგულატორებს.

2. ახალშობილისათვის სქესის მიკუთვნება

საკითხის დასმისა და ამ საკითხის შესახებ მსჯელობის დაწყებამდე, აუცილებელია, განიმარტოს სტატიაში გამოყენებული ტერმინების შინაარსობრივი მნიშვნელობა.

* სამართლის დოქტორი, პროფესორი, მასარიკის უნივერსიტეტი (ჩეხეთი), ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი (საქართველო), სამართლის მეცნიერთა კავშირის წევრი.

სქესი გულისხმობს პირის ბიოლოგიურ სტატუსს, რომელიც პირობითად იყოფა მამრობით, მდედრობით, ან ინტერსექს სქესად (სქესთან დაკავშირებულ ნიშანთა ატიპური კომბინაცია, რომელიც განსხვავდება კომბინაციისაგან, რომელიც ჩვეულება მამრობითი ან/და მდედრობითი სქესის განსაზღვრისათვის). არსებობს ბიოლოგიური სქესის მიმართ კუთვნილების რიგი ნიშან-მახასიათებლები, ქრომოსომათა რაოდენობიდან/ჯერადობიდან დაწყებული შიდა და გარე რეპროდუქციული ორგანოებით დამთავრებული.¹²³

გენდერი ეს ტერმინი გარკვეულ წილად სოციალურ სქესს აღნიშნავს, სხვაგვარად რომ ითქვას, იგი სქესის სოციალური კატეგორიაა, რომელიც უკავშირდება სოციალურად კონსტრუირებულ როლებს რომელიც მიენერება საზოგადოების მიერ ამა თუ იმ პირს, სქესობრივი ნიშნის მიხედვით. ამდენად გენდერული როლები დამოკიდებულია კონკრეტულ სოციო-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და კულტუროლოგიურ კონტექსტზე და განიცდის სხვადასხვა ფაქტორების გავლენას.⁴

გენდერული იდენტობა გულისხმობს თავის თავში ქალური, მამაკაცური ან ტრანსგენდერული საწყისის განცდას (American Psychological Association, 2006).⁵

ინტერსექსი - წარმოადგენს „ქოლგა“ ტერმინს, რომლის ქვეშაც მოქცეულია მრავალი ბიოლოგიური ვარიაცია, რომელიც დაკავშირებულია ე.წ. „ორმაგ“ ბიოლოგიურ სქესთან. არსებობს უამრავი გენეტიკური, ჰორმონული და ანატომიური ვარიაცია, რომლებიც ადამიანის ინტერსექსუალობას განაპირობებს. ზოგიერთ შემთხვევაში ინტერსექსი ადამიანის სქესის პირველადი მახასიათებლები პირდაპირ მკვეთრად არ არის გამოხატული და ამ მახასიათებლებით შეუძლებელია ბიოლოგიური სქესის მიმართ კუთვნილების დადგენა, როგორც პუბერტატის ასაკამდე ასევე მის შემდგომაც.⁶

თანამედროვე მსოფლიოში ახალშობილისათვის სქესის მიკუთვნება ხდება სასქესო ორგანოების ე.წ. პირველადი დათვალიერებით. სქესის შესახებ არსებული ჩანაწერი საფუძვლად ედება ბავშვის დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში ამა თუ იმ სქესის აღნიშვნას. ინტერსექსის შემთხვევაში, ასევე, პირველადი დათვალიერებით (ორივე სქესისათვის დამახასიათებელი სასქესო ორგანოების არააშკარად გამოვლენის შემთხვევაში) და გამოხატული ნიშნების შემთხვევაშიც კი მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობაში არ არსებობს სამართლებრივი შესაძლებლობა იმისა, რომ სქესის გრაფაში აღნიშნული იყოს - ინტერსექსი. გამონაკლისი გვხვდება რამდენიმე ქვეყნის მაგალითზე, სახელდობრ:

- 1 The Guidelines for Psychological Practice with Lesbian, Gay, and Bisexual Clients, adopted by the APA Council of Representatives, February 18-20, 2011. სახელმძღვანელო ხელმისაწვდომია ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაციის ვებგვერდზე: <<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/guidelines.aspx>>, ციტირება განხორციელებულია: <<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf>>-დან.
- 2 ჰომოსექსუალი და ბისექსუალი კლენტების ფსიქოლოგიური პრაქტიკის შესახებ სახელმძღვანელო მიღებულ იქნა ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაციის წარმომადგენლობითი საბჭოს მიერ 2011 წელს. ამ სახელმძღვანელო პრინციპებმა ჩაანაცვლეს მანამდე მოქმედი სახელმძღვანელო, რომელიც მიღებულ იქნა ზემოხსენებული ასოციაციის მიერ 2000 წლის 26 თებერვალს.
- 3 შედარებისთვის: *Giddens A., Sutton P. (2013), Sociology, Edition/Sociology: NY. Polity Press.*
- 4 The Guidelines for Psychological Practice with Lesbian, Gay, and Bisexual Clients, adopted by the APA Council of Representatives, February 18-20, 2011, <<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf>>.
- 5 იქვე.
- 6 United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights (2015), Free & Equal Campaign Fact Sheet: Intersex, <https://unfe.org/system/unfe-65-Intersex_Factsheet_ENGLISH.pdf>.

ავსტრალიაში (2003 წლიდან დაბადების მოწმობაში შესაძლებელია ე.წ. „მესამე X-სქესის“ აღნიშვნა)⁷ 2011 წლიდან შესაძლებელი გახდა პასპორტში „მესამე სქესის“ ფიქსაცია ყველა იმ პირისათვის, რომლებიც დოკუმენტურად დაადასტურებდნენ, რომ მათი სქესი შესაძლოა ფორმულირდეს - გაურკვეველი.⁹

გერმანიაში (პირველი ევროპული სახელმწიფოა, რომელმაც ცნო და საკანონმდებლო დონეზე განამტკიცა „მესამე სქესის“ (განუსაზღვრელი) რეგისტრაციის შესაძლებლობა) – 2013 წლის ნოემბრიდან შესაძლებელი გახდა დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში, მესამე შესაძლებელი სქესის აღნიშვნა, რაც დასაშვებია იყო იმ შემთხვევებში, როდესაც ახალშობილის სასქესო ორგანოები ორივე სქესისათვის დამახასიათებელ, გაურკვეველ¹⁰ პასუხს იძლეოდა ახალშობილის ბიოლოგიური სქესის კუთვნილებასთან დაკავშირებით.¹¹

ინდოეთში – 2005 წლიდან პასპორტის მისაღებად აპლიკაციის შევსებისას, მამრობითი და მდედრობითი სქესის არჩევანის გარდა, დაშვებულია მესამე შესაძლებლის - საჭურისის მითითება.¹² 2015 წლის აპრილში ინდოეთის უზენაესმა სასამართლომ ცნო „მესამე სქესი“, როგორც სქესი, რომელიც არ წარმოადგენს მამრობით და მდედრობით სქესს.^{13 14}

ნეპალში (2007) უზენაესმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომელმაც დაავალდებულა ხელისუფლება, შესაბამისობაში მოეყვანა საკანონმდებლო გარემო იმ მოცემულობასთან, რომლის შესაბამისად შესაძლებელია, არსებობდნენ სხვა სქესის ადამიანები, გარდა მამრობითი და მდედრობითი სქესისა. იმავე წელს განხორციელდა პირადობის მოწმობებში მესამე შესაძლებელი სქესის გრაფის (კატეგორიის) დამატება.^{15, 16}

⁷ X სქესის აღნიშვნისათვის გამოიყენება ფორმულირება – indeterminate (განუსაზღვრელი).

⁸ Newsletter of the Sociology of Sexualities Section of the American Sociological Association, American Sociological Association Sexualities News, Vol. 6, Issue 1, Summer 2003, <<http://www.asanet.org/sectionsex/documents/SUMMER03sexnews.pdf>>, [10.11.2015]. ასევე, დამატებით იხ. Ten Years of 'X' Passports, and no Protection from Discrimination, Organisation Intersex International (OII) Australia, 19 January 2013, <<http://oii.org.au/21597/>>, [10.11.2015].

⁹ Kevin R., Robert M., Getting a passport made easier for sex and gender diverse people, 14 September 2011, <http://foreignminister.gov.au/releases/2011/kr_mr_110914b.html Retrieved 10 November 2015>.

¹⁰ ambiguous genitalia – გაურკვეველი (დაუდგენელი, ორივე სქესისათვის დამახასიათებელი) სასქესო ორგანოები.

¹¹ “Third sex option on birth certificates”, DW.DE., <<http://www.dw.com/en/third-sex-option-on-birth-certificates/a-17193869>>, [10.11.2015].

¹² აპლიკაციაში სქესის მითითებისას მოცემული იყო სამი შესაძლებელი ვარიანტი: მამრობითი, მდედრობითი, საჭურისი (M, F, and E (for male, female, and eunuch, respectively) Third sex' finds a place on Indian passport forms, The Telegraph, March 10, 2005, <http://www.telegraphindia.com/1050310/asp/nation/story_4474399.asp>, [10.11.2015].

¹³ Transgenders are the "third gender", rules Supreme Court, NDTV, April 15, 2014, <<http://www.ndtv.com/india-news/transgenders-are-the-third-gender-rules-supreme-court-557439>>, [10.11.2015] სასამართლომ აღიარა ტრანსგენდერი პირები მესამე სქესის მქონე პირებად და გააკეთა ძალიან მნიშვნელოვანი განმარტება: „ტრანსგენდერების მესამე სქესად ცნობა არ წარმოადგენს სოციალურ ან სამედიცინო საკითხს, არამედ განეკუთვნება ადამიანის უფლებათა კატეგორიას“.

¹⁴ გადაწყვეტილების ტექსტი იხ. <<http://supremecourtfindia.nic.in/outtoday/wc40012.pdf> Retrieved 10 November 2015>. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ტრანსგენდერ პირებს უფლება აქვთ, განახორციელონ თვითიდენტიფიკაცია და მოითხოვონ თვითიდენტიფიცირების შესაძლებლობის უზრუნველყოფა.

¹⁵ Knight K., Nepal's Third Gender and the Recognition of Gender Identity, Huffington Post, 24 April 2012, <http://www.huffingtonpost.com/kyle-knight/nepal-third-gender_b_1447982.html>, [10.11.2015]. შეადარე: Dwyer A., Nepal's Third Gender and the Recognition of Gender Identity, <<http://jurist.org/hotline/2012/04/bochenek-knight-gender.php>>, [10.11.2015].

¹⁶ 2011 წელს ნეპალმა პირველმა ჩაატარა მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა, რომელშიც პირებს შესაძლებლობა ჰქონდათ, რომ დარეგისტრირებულიყვნენ როგორც მამრობით, მდედრობით, ისე სხვა სქესის მქონე პირებად.

ახალ ზელანდიაში (2012) შესაძლებელია პასპორტში მესამე X-სქესის აღნიშვნა, სადაც X აღნიშნავს განუსაზღვრელ სქესს.¹⁷ 2015 წელს ახალი ზელანდიის სტატისტიკის სამსახურმა წარმოადგინა სქესის ახალი კლასიფიკაცია. სქესის კლასიფიკატორი მოიცავს სამ შესაძლებელს, ესენია: მამრობითი, მდედრობითი და განსხვავებული სქესი, სადაც განსხვავებული სქესის კლასიფიკატორი, თავის მხრივ, შესაძლებელია, მოიცავდეს შემდეგ ქვეკატეგორიებს: სქესი ჯერ დაუდგენელია, ტრანსგენდერი მამრობითი ქალი, ტრანსგენდერი მდედრობითი მამრი; განუსაზღვრელი სქესი არ არის კლასიფიცირებული.¹⁸

ევროკავშირის ქვეყნები, კერძოდ: ავსტრია, ბელგია, ბულგარეთი, საფრანგეთი, ლუქსემბურგი, სლოვაკია, კვიპროსი, დანია, საბერძნეთი, უნგრეთი, ირლანდია, იტალია, მალტა, პორტუგალია, რუმინეთი, სლოვენია, ესპანეთი და დიდი ბრიტანეთი, უშვებენ შესაძლებლობას, რომ ახალშობილის რეგისტრაცია განხორციელდეს მისი დაბადებიდან მცირე დავიანებით. დროის ამ შუალედში ტარდება დამატებითი სამედიცინო შემოწმება ახალშობილის სქესის დასადგენად.¹⁹

ევროკავშირის წევრ რამდენიმე ქვეყანაში დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში დაშვებულია ე.წ. ნეიტრალური სქესის რეგისტრაცია (როგორც „უცნობი სქესი“ დიდ ბრიტანეთში). ლატვიაში სქესის კლასიფიკატორი საერთოდ არ არის დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში, მაგრამ „არაზუსტი სქესის“ დეფინიცია არსებობს და დაშვებულია სამედიცინო დოკუმენტაციაში, რომელთა შევსებაც ხდება ახალშობილის დაბადების შემდგომ.²⁰

ნიდერლანდებში – იმ შემთხვევაში, როდესაც ახალშობილის სქესი დაუდგენელია, დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში მიეთითება, რომ ახალშობილის სქესი დაუდგენელია. სამი თვის შემდეგ გამოიცემა დაბადების რეგისტრაციის ახალი დოკუმენტი, ხოლო ძველი კარგავს ძალას. ამ ახალ დოკუმენტში მიეთითება ახალშობილის სქესი იმ შემთხვევაში, თუ იგი ამ დროის განმავლობაში დადგინდა სამედიცინო შემოწმების შედეგად, ხოლო თუ სქესი ჯერ ისევ დაუდგენელია, მაშინ დოკუმენტში ისევ ჩაინერება, რომ სქესი დაუდგენელია. ივარაუდება, რომ მომავალში ინტერსექსი პირი თვითონ გადაწყვეტს, თუ რომელ სქესს მიეკუთვნება. მას შეეძლება, შესაბამისი ცვლილებების განხორციელება მოითხოვოს დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში.²¹

ინტერსექს პირთა ზუსტი სტატისტიკის მოძიება შეუძლებელია, ვინაიდან დღესაც კი მსოფლიო ქვეყნების კვალიფიციური უმრავლესობა არ აწარმოებს ასეთ პირთა აღრიცხვას,

¹⁷ Transgender applicants - New Zealand Passports, <<https://www.passports.govt.nz/Transgender-applicants>>, [10.11.2015].

¹⁸ Classifications and standards – Gender identity, Statistics New Zealand, <<http://www.stats.govt.nz/methods/classifications-and-standards/classification-related-stats-standards/gender-identity.aspx>>, [10.11.2015].

¹⁹ European Union Agency for Fundamental Rights, The fundamental rights situation of intersex people, <<http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-04-intersex.pdf>>, [10.11.2015]. შედარებისთვის: *Agius S., Tobler C. (eds.), European Commission (2012), Trans and Intersex People: Discrimination on the Grounds of Sex, Gender Identity and Gender Expression, Report by the European Network of Legal Experts in the Nondiscrimination Field, Brussels.*

²⁰ Latvia (2012), Law on the Registration of the Civil Status Acts (Civiltāvokļa aktu reģistrācijas likums), 29 November 2012, Latvian Herald (Latvijas Vēstnesis) 197(4800), 14 December 2012, ასევე: Latvia, Cabinet of Ministers (Ministru kabineta) (2006), Regulations No. 265 On the record-keeping procedures for medical documents (Noteikumi Nr. 265 "Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība"), 4 April 2006, 39. pielikums, Latvian Herald.

²¹ თანახმად ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსის 1:24 მუხლისა. იხ. Dutch Civil Code <<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle044.htm>>.

არც სამედიცინო თვალსაზრისით და არც დაბადების მონომობაში შესაბამისი რეგისტრაციით²². მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში არსებული განზოგადებული სტატისტიკური მონაცემებით, ერთი ინტერსექსი ახალშობილი გვხვდება 1:1000²³-2000²⁴ ახალშობილში. სხვადასხვა ექსპერტის მოსაზრებით, ინტერსექსი პირების პროცენტული მაჩვენებელია 0,05% – 1,7%.²⁵

ეს პროცენტული მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია, რაც ნიშნავს იმას, რომ აუცილებელია დაუყოვნებლივ შექმნას შესაბამისი სამართლებრივი მექანიზმები, რათა დაცული იქნას ინტერსექს პირთა უფლებები.

ქვეყნებში, სადაც დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში არ არის შესაძლებლობა იმისა, რომ აღინიშნოს პირის ბიოლოგიური სქესი, ინტერსექსი ადამიანები მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, თვითონ აირჩიონ ან/და გამოხატონ თავიანთი კუთვნილება ამა თუ იმ სქესის მიმართ, ვინაიდან მათ მაგივრად ეს უკვე გააკეთა ვიღაცამ (სამედიცინო დაწესებულება, მშობელი, სამოქალაქო რეესტრი). არსებული საკანონმდებლო მოდელი პრაქტიკულად აიძულებს ადამიანს, იმ შემთხვევაში, თუ იგი მიიჩნევს, რომ არსებული ჩანაწერი არ შეესაბამება მის ბიოლოგიურ ან/და მიკუთვნებით (გენდერულ) სქესს, ჩაიტაროს ქირურგიული ოპერაცია, ვინაიდან მხოლოდ ასეთი ოპერაციის ჩატარების შემდეგ არის შესაძლებელი იმ სამედიცინო დოკუმენტაციის მოპოვება, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელია, შესაბამისმა სახელმწიფო რეესტრმა განახორციელოს ცვლილება პირის სქესთან დაკავშირებით.

3. ტრანსგენდერი და ნორმატიული რეგულირება

ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება ითქვას, რომ სანყის ბიოლოგიურ სქესს ადამიანები არ ირჩევენ და იგი დაბადებიდან აქვთ, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ამ სქესის მიმართ სავალდებულო კუთვნილება ექნება ყველას. თანასწორუფლებიანობისა და ამა თუ იმ სქესის მიმართ კუთვნილების გამოხატვა თანაბრად უნდა შეეძლოს ყველა ადამიანს, განურჩევლად იმ სანყისი მოცემულობისა, რომელიც არსებობს ბიოლოგიურ სქესთან მიმართებაში.

რა სამართლებრივ მიზანს ემსახურება ადამიანთა რეგისტრაცია სხვადასხვა სქესის მიხედვით? თანამედროვე მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნ(ებ)ის კანონმდებლობა, კონსტიტუციებში თუ სხვა (გამომდინარე) ნორმატიულ აქტებში, ცდილობენ განამტკიცონ სქესთა თანასწორობის იდეა, თანაბარი უფლებებით სარგებლობის უზრუნველყოფით. პირთა დაყოფა სქესის მიხედვით სახელმწიფოს ესაჭიროება დემოგრაფიული მონაცემების, სტატისტიკური მონაცემების, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების მაქსიმალურად ეფექტურად ჩატარების უზრუნველსაყოფად. სხვა მხრივ, სქესთა რეგისტრაცია უკავშირდება გარკვეული სამართლებრივი ნორმების ჰიპოთეზაში არსებულ დანაწესს (მაგ.: სამხედრო სავალდებულო სამსახური, დედები, ორსულობა და ა.შ.);

²² მაგალითად, საქსტატის 2012-2015 წლის მონაცემები, საქართველოს მოსახლეობა, <http://www.geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/genderuli%20statistika.pdf>.

²³ Am. J. Hum. Biol. 12: 151-166, 2000 ©2000 Wiley-Liss, Inc. <[http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1520-6300\(200003/04\)12:2%3C151::AID-AJHB1%3E3.0.CO;2-F/pdf](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1520-6300(200003/04)12:2%3C151::AID-AJHB1%3E3.0.CO;2-F/pdf)>.

²⁴ Blackless, M., Charuvastra, A., Derryc, A., Fausto-Sterling, A., Lauzanne, K., and Lee E., How Sexually Dimorphic Are We? Review and synthesis, American Journal of Human Biology, 12:151-166, 2000. <<http://www.isna.org/faq/frequency>>.

²⁵ United Nations; Office of the High Commissioner for Human Rights (2015), Free & Equal Campaign Fact Sheet: Intersex, <https://unfe.org/system/unfe-65-Intersex_Factsheet_ENGLISH.pdf>.

თანამედროვე მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობაში მოქმედებს ადამიანის დაბადება/გარდაცვალების იურიდიული ფაქტის სავალდებულო რეგისტრაციის დაქვემდებარება, რაც განმტკიცებულია ამ ქვეყნების კანონმდებლობის მიერ.

რამდენად სავალდებულო უნდა იყოს დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში ახალშობილის სქესის მითითება? რა დადებით/უარყოფით მხარეებთან არის ეს დაკავშირებული? თანამედროვე მსოფლიო, შეიძლება ითქვას, აგებულია სქესის დაყოფის პრინციპზე. სქესის დაყოფის მიხედვით ხორციელდება თანამედროვე ადამიანისათვის სივრცეებისა თუ საგნების ხელმისაწვდომობაც, არსებული საგნების დიდი ნაწილი პირობითად კლასიფიცირებულია: სახელთა უმრავლესობა, სათამაშოები, ტანსაცმელი, აქსესუარები; ჯგუფებში წევრობა საბავშვო ბაღში/სკოლაში/უნივერსიტეტში; ღონისძიებები, სადღესასწაულო დღეები; გამოსაცვლელი ოთახები, საპირფარეშოები, საშხაპეები და ა.შ. ასევე, რეალურად უფლებრივ/ვალდებულებითი თვალსაზრისით სამართლებრივ ჭრილში: ქორწინების უფლება, სამხედრო სავალდებულო სამსახური, შრომის ხანგრძლივობა, საპენსიო ასაკი და ა.შ.

დღევანდელ მსოფლიოში სქესის რეგისტრაციის არარსებობის შემთხვევაში, ერთი შეხედვით, შესაძლოა, მიღებულ იქნას სამართლებრივი და სოციალური (ასევე, პრაქტიკული თვალსაზრისით) ქაოსი. არსებული სამართლებრივი რეგულირების პირობებში კი სახეზეა ადამიანთა არათანაბარი უფლება როგორც ბიოლოგიური სქესის რეგისტრაციის თვალსაზრისით, ასევე, სქესის მიმართ ფსიქოლოგიური კუთვნილების გამოხატვის (სამართლებრივ ჭრილში - სქესის რეგისტრაციის) მხრივ.

აუცილებელია ისეთი უნივერსალური სამართლებრივი მექანიზმის შექმნა, რომელიც, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებების დაცვას სქესისა და გენდერის არჩევა/მიკუთვნების ნაწილში, მეორე მხრივ, უზრუნველყოფს სახელმწიფოს მიერ სქესის/გენდერის რეგისტრაციის/აღრიცხვის მარტივ და მოქნილ მექანიზმს.

4. სქესის/გენდერის რეგისტრაციის უნივერსალური სისტემა

USS/GR²⁶ დანერგვა/გამოყენებით, თანამედროვე მსოფლიო შეძლებს, უზრუნველყოს სქესისა და გენდერის ნაწილში ის სასტატო თანასწორობის სტანდარტი, რომელიც ამ დრომდე უგულვებელყოფილია. სისტემის უნივერსალურობა განპირობებულია იმით, რომ თანაბრად უზრუნველყოფს როგორც ახალშობილისათვის ბიოლოგიური სქესის (მდედრობითი/მამრობითი/სხვა) მიკუთვნების, ისე სრულწლოვანებისას გენდერის არჩევისა და არჩეულის რეგისტრირების შესაძლებლობას.

სისტემა აგებულია ბიოლოგიური და არჩევითი სქესი/გენდერის ერთიანად რეგისტრაცია/გამოხატვის პრინციპზე. მაგალითისთვის, დღევანდელ დღეს სხვადასხვა ქვეყანაში არსებული მოდელები მოცემლია შემდეგნაირად:

- Male/Female (ქვეყნების უმრავლესობაში);
- Male/Female/X²⁷ (რამდენიმე ქვეყანაში);²⁸

²⁶ USS/GR – Universal System of Sex/Gender Registration (სქესის/გენდერის რეგისტრაციის უნივერსალური სისტემა)

²⁷ „X-სქესის“ აღნიშვნისათვის გამოიყენება ფორმულირება – indeterminate (განუსაზღვრელი), მოდელების მიზნებისათვის „X-სქესის“ ქვეშ, ასევე, მოიაზრება „სხვა“ სქესი/გენდერი და უშუალოდ ტერმინი Intersex.

²⁸ ამ ქვეყნების შესახებ ზემოთ გვქონდა საუბარი.

- დაბადების სარეგისტრაციო დოკუმენტში სქესის მითითება არ ხდება.

თანამედროვე მსოფლიო, შეიძლება ითქვას, არ იცნობს პირის ამა თუ იმ გენდერის მიმართ ფსიქოლოგიური კუთვნილების რეგისტრაციას, სარეგისტრაციო ან სხვა მაიდენტიფიციკრებელ დოკუმენტებში. სქესთან დაკავშირებით არსებული ინფორმაციის/მონაცემების შეცვლა შესაძლებელია მხოლოდ შესაბამის სამედიცინო დოკუმენტაციაზე დაყრდნობით, და არა პირის განცხადების საფუძველზე, რომელიც ეყრდნობა ამ პირის მიერ მისი სქესობრივი იდენტობის აღქმას.

USS/GR, როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, აგებულია სქესის/გენდერის ერთიან გამოხატვაზე, სადაც სასტარტო ბიოლოგიურ სქესად გვევლინება სამი შესაძლებელი ვარიანტი – Male/Female/X. საინტერესოა, რამდენად არის შესაძლებელი, არჩევითი გენდერი დაყვანილი იქნას რამდენიმე საბაზისო მოცემულობამდე, მაგალითისთვის: Male/Female/X/A²⁹ or B³⁰. არჩევით გენდერზე საუბრისას, მნიშვნელოვანია, რომ ასარჩევი საბაზისო ელემენტი უნდა იყოს უნივერსალური, რაც გულისხმობს იმას, რომ პირს შესაძლებლობა ექნება, აირჩიოს ის მენტალური გენდერული კუთვნილება, რომელთანაც მას აქვს მენტალური იდენტობა და არ იყოს იძულებული, აირჩიოს მხოლოდ იმიტომ, რომ სხვა შესაძლებელი არ არის მისთვის შეთავაზებული. დღევანდელ დღეს გენდერულ კუთვნილებათა ყველაზე ფართო არჩევანს, არსებული მატერიალური თუ ელექტრონული სარეგისტრაციო სისტემებიდან, გთავაზობს სოციალური ქსელის პლატფორმა ფეისბუქი (Facebook). პლატფორმამ მომხმარებლებს დიდი ბრიტანეთიდან³¹ ასარჩევი გენდერის სიაში შესთავაზა 71 შესაძლებელი ვარიანტი. სხვადასხვა სარეგისტრაციო ელექტრონული პლატფორმა დღითი დღე უფრო მეტ შესაძლებელ ვარიანტს სთავაზობს მომხმარებელს გენდერული კუთვნილების არჩევის თვალსაზრისით, რაც ცხადყოფს იმ გარემოებას, რომ თვით გენდერი არ განეკუთვნება იმ კატეგორიათა რიცხვს, რომელიც შესაძლებელია, მათემატიკური სიზუსტით მოექცეს ჩამონათვალში; რომელიც შეიძლება, იყოს მდგრადი, თუნდაც ათწლეულებთან მიმართებაში. დროის, კულტურული, სოციალური, მენტალური ცვლილებები პირდაპირ რელევანციაშია გენდერის გაგებასა და გენდერულ სახესხვაობებთან მიმართებაში. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეუძლებელია ასარჩევ გენდერთა ნუმერუს კლასუსის (Numerus Clausus) სიის/ჩამონათვალის შემუშავება, ვინაიდან დროსთან ერთად არსებული სია/ჩამონათვალი მუდმივ დაზუსტება/კორექტირებას მოითხოვს, ხოლო ამ უკანასკნელს არ უნდა საჭიროებდეს USS/GR სისტემა.

მაშასადამე, სახეზეა შემდეგი მოცემულობა: დაბადებისთანავე ადამიანისათვის შესაძლებელია ერთ-ერთი ბიოლოგიური სქესის მიკუთვნება – Male/Female/X. პირის სრულწლოვანებასთან დაკავშირებული მაიდენტიფიციკრებელი დოკუმენტის გაცემის დროს კი, პირს უნდა შეეძლოს, განახორციელოს ამა თუ იმ გენდერის მიმართ საკუთარი ფსიქოლოგიური კუთვნილების ფიქსირება. როგორ არის ეს შესაძლებელი?

პირველ რიგში, ბიოლოგიური სქესისადმი მიკუთვნების ნაწილში, აუცილებელია ორობითი სარეგისტრაციო მოდულის შექმნა, რაც გულისხმობს, რომ სრულწლოვანებისას (პირადობის მოწმობებში და პასპორტში, ასევე, სხვა დოკუმენტაციაში, რომელშიც ხდება ბიოლოგიური

²⁹ Non-Gendered, Agender – პირი, რომლის გენდერული იდენტობა არც მამრობითი და არც მდედრობითია.

³⁰ Bigender – იდენტობა, როდესაც პირი თავის თავს მიაკუთვნებს როგორც მამრობით, ისე მდედრობით გენდერს ერთდროულად.

³¹ The Telegraph Facebook's 71 gender options come to UK users, <<http://www.telegraph.co.uk/technology/facebook/10930654/Facebooks-71-gender-options-come-to-UK-users.html>>.

სქესის მითითება), სქესი გამოხატული იქნება ორობითად. კერძოდ, თუ პირის ბიოლოგიური სქესი დაბადებისას განისაზღვრა, როგორც მამრობითი სქესი (Male), ხოლო სრულწლოვანებისას ან შემდგომ ამ პირმა არ შეიცვალა ბიოლოგიური სქესი, პირადობის დამადასტურებელ დოკუმენტაციაში იქნება აღნიშვნა Male/Male (M/M), მდედრობითი სქესის შემთხვევაში იდენტური შემთხვევისას Female/Female (F/F). თუ ახალშობილის სქესი სქესის რეგისტრაციის მომენტისათვის განუსაზღვრელია, მაშინ იგი აღირიცხება X-სქესად (X/X), ხოლო სქესის დადგენისას ან X/M, ან X/F. ან თუნდაც X/1³² ბიოლოგიურ სქესთან მიმართებაში ეს კომბინაციები უნივერსალურია.

იმისათვის, რომ USS/GR სისტემამ იმუშაოს სქესი/გენდერის გამოხატვა/რეგისტრაციის თვალსაზრისით, აუცილებელია, მას დაემატოს ის კომპონენტი, რომელიც არ ექვემდებარება ზღვრულ, წინასწარ მზა და დახურულ ჩამონათვალს, კერძოდ, ნუმერუს კლასუსის პრინციპს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სისტემა არ/ვერ იქნება სრულყოფილი, რის შესახებაც ზემოთ უკვე მოხდა განხილვა.

მაშასადამე, USS/GR შედგება შემდეგი სამი ძირითადი კომპონენტისაგან:

პირველი - დაბადებისას არსებული ბიოლოგიური სქესი;

მეორე - სრულწლოვანებისას არსებული/შეცვლილი ბიოლოგიური სქესი;

მესამე - გენდერის მიმართ პირის ფსიქოლოგიური მიკუთვნება.

მაგალითისთვის, თუ პირის დაბადებისას მისი ბიოლოგიური სქესი არის მამრობითი, სრულწლოვანებისას, ასევე, მამრობითი და ფსიქოლოგიური მიკუთვნებითი გენდერიც მამრობითია - დაბადების მოწმობაში მიეთითება (M³³), პირადობის მოწმობაში (M/M/____³⁴) ან (M/M/Agender). იმ შემთხვევაში, თუ ეს პირი შეიცვლის ბიოლოგიურ სქესს და გახდება ბიოლოგიურად მდედრობითი სქესის, ჩანაწერი შეიცვლება და იქნება (M/F/____) ან (M/F/Agender). იმ შემთხვევაში, თუ ცვლილება შეეხება გენდერის მიმართ მის მენტალურ კუთვნილებას, ცვლილება მოხდება მესამე კომპონენტში. როგორც ჩანს, USS/GR მიხედვით, პირველი კომპონენტი (დაბადებისას არსებული ბიოლოგიური სქესი) ყოველთვის უცვლელია; მეორე კომპონენტი იცვლება ან ბიოლოგიური სქესის შეცვლის ქირურგიული ჩარევის შემდეგ, ან/და ბიოლოგიური სქესის დადგენისას, ინტერსექსი პირების შემთხვევაში; ხოლო მესამე კომპონენტი შესაძლებელია, იყოს ღია, ან მასში მიეთითოს იმ გენდერის მიმართ პირის ფსიქოლოგიური კუთვნილება, რომელთანაც მას გააჩნია იდენტობა. შესაძლებელია, პირს შეეთავაზოს გენდერთა ჩამონათვალი. ამ შეთავაზებას მხოლოდ ინფორმაციული ხასიათი უნდა ჰქონდეს, რომ პირმა გადახედოს ჩამონათვალში არსებულ გენდერებს, ეს შესაძლებელია, მას დაეხმაროს, სწორად შეარჩიოს ის გენდერი, რომლის მიმართ მიკუთვნების დააფიქსირება/გამოხატვა/დაარეგისტრირება სურს.

5. დასკვნა

ავტორის მიერ შემოთავაზებული USS/GR სისტემა შესაძლებლობას იძლევა, რომ გამოიყენებოდეს სქესთა/გენდერთა ყველა შესაძლებელ ვარიაციაში. ასევე, მისი გამოყენების არეალი არ იზღუდება რომელიმე ქვეყნით. რაც მთავარია, სისტემა უზრუნველყოფს ადამიანის უფლების რეალიზებას სქესისა და გენდერის არჩევის, მიკუთვნების, რეგისტრაციისა და გამო-

³² იმ შემთხვევაში თუ ბიოლოგიური სქესის მიმართ მიკუთვნებად ინტერსექსი დარჩა.

³³ Male (მამრობითი).

³⁴ შესაძლებელია, გენდერის მიმართ ფსიქოლოგიური მიკუთვნების კომპონენტი იყოს ღია, ან საერთოდ არ ჩანდეს პირადობის დამადასტურებელ დოკუმენტაციაში. იმ შემთხვევაში, თუ ეს კომპონენტი არ ჩანს, იგულისხმება, რომ იგი არის ღია, მოცემული მაგალითის პირობებში M/M/___ იგივეა რაც M/M.

ხატვის ნაწილებში. სისტემა, ასევე, უზრუნველყოფს სახელმწიფოს ინტერესის დაცვა/წარმოდგენას სქესთა რეგისტრაციის თვალსაზრისით და ამარტივებს სქესსა და გენდერთან დაკავშირებული ცვლილებების განხორციელებას, პირის მაიდენტიფიცირებელ დოკუმენტებში.

სქესის/გენდერის რეგისტრაციის უნივერსალური სისტემა, შექმნილია ავტორის მიერ, როგორც ადამიანთა, ასევე სახელმწიფო ინტერესებისათვის თანაბრად, რაც, იმედია, წარმოდგენილი სისტემის დამკვიდრებისა და იმპლემენტაციის საფუძველი იქნება.